

Kostnaderna stiger – nu prövas människornas girighet och medmänsklighet

I skrivande stund fortsätter den obegrip- ligen attack som Ryssland inledde mot Ukraina den 24 februari 2022. Till följd av attacken har priset på nästan all energi och alla råvaror ökat kraftigt. Det finns en stor risk för att Rysslands attack ger upphov till en världsomfattande mat- och energikris, vars konsekvenser kommer att synas långt in i framtiden.

Företagarna i Finland publicerade den 24 mars 2022 på sin webbplats artikeln ”Krisen inom livsmedelsproduktionen sätter företagen i en svår situation vid prisförhandlingarna – Omöjligt att förutspå produktionskostnaderna”. I artikeln sägs bland annat att ”Partiaffärerna inom dagligvaruhandeln vill ha prisuppgifter av livsmedelsproducenterna för produkter som kommer till butikerna i november. Ändå känner ingen till produktionskostnaderna. Finländska livsmedelsproducenter står inför en okänd framtid när de förhandlar om priserna för sina produkter med butikernas partiaffärer”.

I artikeln lyfte man på ett bra sätt fram i vilken svår situation företagen inom livsmedelsbranschen nu sig. Under våren borde företagen ge sina kunder, till exempel butiker inom dagligvaruhandeln, bindande prisuppgifter fram till början av 2023. Utöver det ovan nämnda borde företagen ge över ett år gällande fasta priser till kommunernas enheter för livsmedelsupphandling. Företagen har dock ingen aning om till vilka priser de kan köpa råvaror och energi för att kunna tillverka sina produkter. För närvarande står det endast klart att kostnaderna för nästan alla råvaror, energi, förpackningsmaterial och logistik kommer att öka kraftigt.

Stora aktörer inom dagligvaruhandeln har en verkligt stark ställning i Finland, som de redan kunnat utnyttja i flera årtionden. Även de aktörer som i olika kommuner fattar beslut om livsmedelsupphandlingar och konkurrensutsättningar har en verkligt stark ställning. Den makt som en stark ställning medför innebär även att aktörerna har ett ansvar. Särskilt under exceptionella förhållanden bör de aktörer som har en stark ställning visa flexibilitet och ansvar även mot de kunder som säljer och levererar produkter till dem. Under den närmaste tiden kommer vi att få se hur dessa aktörer i verkligheten agerar. Man skulle kunna anta att statens och kommunernas inrättningar skulle föregå med gott exempel för alla. Det är säkert inte heller till dagligvaruhandelns och/eller kommunernas upphandlingsenheters fördel om en stor del primärproducenter och företag inom livsmedelsindustrin är tvungna att upphöra med sin verksamhet till följd av krisen. Det är ju ändå i högsta grad även frågan om Finlands försörjningstrygghet och säkerställandet av den.

Efter att olika kostnadskriser har uppstått lyfter man ofta i medierna för bageribranschens del fram endast priset på vete och dess inverkan på bageriernas kostnadsstruktur. Av någon orsak uppmärksammas nästan aldrig att man i bageriföretag också använder råg, havre, korn och många andra sädeslag. Dessutom

behövs många andra råvaror i produkterna, till exempel socker, jäst, smör, fetter, sylt osv. Det är viktigt att förstå att då energipriserna stiger och tillgången till råvaror och energi försämras leder detta till att priserna på alla råvaror ökar i ännu raskare takt.

Högre bränslepriser ökar bageriernas redan höga transportkostnader eftersom avstånden i Finland är långa. Eftersom största delen av bageriernas leveranser till kunderna är direktleveranser är logistikkostnadernas andel inom bageribranschen märkbart större än inom den övriga livsmedelsindustrin. Dessutom är situationen gällande förpackningsmaterial mycket oroväckande. Världsmarknadspriserna för

plast- och pappersbaserade produkter ökar kraftigt och tillgången har märkbart försämrats. Förpackningsmaterial och etiketter är dock grundläggande förutsättningar för att kunna genomföra leveranserna.

Allt som allt är det i livet frågan om en slags fortlöpande strid mellan girighet och mänsklighet. I den här striden utövar den part som har alltför mycket makt ofta sin makt fel på grund av sin girighet. Ett extremt exempel på detta är naturligtvis Rysslands attack mot Ukraina med de konsekvenser detta innebär. Men detta sker på samma sätt i det vanliga arbetslivet inom alla branscher när den starkare parten utövar sin makt mot en part i svagare ställning.

En förhandlingspart i starkare ställning ser nog till att avtal och förbindelser följs när de passar dem. Men en part i starkare ställning försöker själv komma ifrån sina förbindelser när det enligt dem är tillbörligt och ”rättvist”. Man kommer exempelvis snabbt på påståenden om Force majeure-grunder, med vilka man försöker motivera rätten att säga upp avtal. Den starkare parten förlitar sig på att man slutligen går med på deras krav, eftersom de vet att den part som har en svagare ställning är rädd för att kundrelationen ska upphöra. Men om/när den starkare parten agerar så här, kan man bara förundra sig över hur personer i ledande ställning i sådana företag agerar och deras brist på medmänsklighet. Som tur är agerar man inte så i alla företag. När krisen i sinom tid tar slut bör man komma ihåg dessa företag och deras chefspersoner när man gör köpbeslut. Det kommer vi också ännu ha möjlighet till.

Som en positiv sak kan konstateras att Livsmedelsverket den 24 mars 2022 fattade ett beslut om lättnader i de obligatoriska förpackningsmärkningarna för vissa livsmedel, vilka gäller fram till den 30 september 2022. Det här beslutet är viktigt och underlättar företagets verksamhet, även om det inte avlägsnar alla problem. Livsmedelsverkets beslut visar dock att myndigheterna har ”instinkter” då man försöker lindra företagets lidande, samtidigt som man måste se till att livsmedelssäkerheten inte riskeras.

Mika Väyrynen